

СУТНІСТЬ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НИМИ

Основою забезпечення ефективності функціонування суб'єктів господарювання є необоротні активи. Від того, яким чином відбувалося їх формування на початку діяльності підприємства, як вони використовуються у виробничому процесі, як змінювалася їх структура та якісні характеристики, наскільки ефективно відбувається їх використання та відтворення, залежить подальший успіх підприємства в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Теоретичні та практичні аспекти управління необоротними активами підприємств досліджувалися зарубіжними та вітчизняними вченими-економістами – З.М. Борисенком, Е.А. Івановим, М.І. Геруном, І.І. Лукіновим, М.М. Могиловою, Г.М. Підлісецьким, В.О. Питульком, Т.С. Хачатуровим, М.Ф. Ван Бредом, Гленом А. Велшем, А.В. Мертенсом та ін. Названими вченими-економістами зроблено вагомий внесок у визначення сутності основних засобів, методології аналізу їх економічної ефективності, закономірностей формування та фінансування відтворення. Незважаючи на те, що поняття “необоротні активи” є одним з важливих і часто вживаних у економічній науці і практиці, досі існують складнощі трактування його економічної сутності. Проте, у промисловості залишається невирішеним ряд питань, які стосуються ефективної діяльності вітчизняних підприємств в частині фінансування відтворення необоротних активів. До таких проблем можна віднести рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, обґрунтування потреби в відтворенні основних засобах, прогнозування потреби в капітальних вкладеннях на їх відтворення, що, в цілому, свідчить про актуальність теми дослідження.

Незважаючи на те, що поняття “необоротні активи” є одним з важливих і часто вживаних у економічній науці і практиці, досі існують складнощі трактування його економічної сутності.

Формування поняття «необоротні активи» пройшло довгий шлях еволюції разом з розвитком економічної науки. Послідовно, від простого до складного, від конкретного до абстрактного, відбувалося його сутнісне наповнення.

Поділ активів на оборотні і основні прийшов в економіку з судової сфери наприкінці XIX-го або початку XX-го ст. Вперше зазначені терміни з'явилися в Англії, у судових звітах, які торкались методів фіксованих (необоротних) і оборотних активів, потрапивши туди з економічної літератури того часу. Варто також відзначити, що одна із основних вигод, яка спонукала економістів і бухгалтерів того часу на поділ активів на основні і оборотні полягала в можливості оцінки, на підставі цих даних, ліквідності господарюючого суб'єкта.

Необоротні активи є важливим об'єктом економічної науки. У сучасних умовах господарювання необоротні активи відіграють визначальну роль, оскільки вони становлять вагомий частину майна будь-якого суб'єкта господарювання, забезпечуючи тим самим його виробничу діяльність. Наразі особливої уваги потребує питання трактування терміну “необоротні активи” та їх класифікації, адже існують суттєві розбіжності у назві та визначенні засобів, під якими в економічній науці розуміють необоротні активи. Для розуміння сутності поняття «необоротні активи» та розкриття їх змісту слід дослідити підходи до його визначення.

Активи – це сукупність матеріальних і нематеріальних ресурсів і прав, виражених у грошовій вартості, які контролюються підприємством і використовуються з певною метою.

Необоротні активи – це матеріальні і нематеріальні ресурси, що належать установі і забезпечують її функціонування і термін корисної експлуатації яких, як очікується, становить більше одного року. Необоротні активи – це майнові цінності, які придбаються для тривалого користування у виробничій діяльності організації, які характеризуються продуктивністю, здатністю приносити дохід і можливістю контролю.

Необоротні активи – це довгострокові матеріальні і нематеріальні активи, більша частина яких приймає участь в процесі виробництва продукції, робіт і послуг більше одного року і кругообігу засобів організації, забезпечує приплив грошових засобів.

Необоротним активом вважається актив, який виникає в результаті минулих подій, контролюється організацією, приносить організації економічну вигоду, має надійну оцінку, і тривалий термін корисного використання якого визначається його вкладом в дохід організації.

Необоротні активи — сукупність майнових цінностей підприємства, які багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності й переносять на продукцію свою вартість частинами, з метою отримання економічної вигоди (прибутку).

Проаналізувавши сутність поняття терміну необоротні активи, узагальнимо і отримаємо наступне визначення: необоротні активи – це матеріальні та нематеріальні активи, які придбаються у виробничій діяльності підприємства, для виконання робіт і послуг більше одного року.

Дослідивши підходи до визначення сутності необоротних активів, які наводяться у вітчизняних нормативно-правових джерелах, а саме НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», варто відмітити, що не існує єдиного підходу до визначення «необоротних активів».

Найповнішою є інтерпретація необоротних активів, яку наводить Фонд державного майна України, де окрім класифікації та строку експлуатації активів враховується право на володіння та користування необоротними активами. Варто відмітити, що те, що в економіці та юриспруденції називають капіталом, в бухгалтерському обліку називають активами.

Необоротні активи знаходяться в постійному русі, а результатом їх використання є виготовлена продукція. Через амортизаційні відрахування частина вартості необоротних активів переходить на продукцію. Отже, необоротні активи перебувають в процесі обороту капіталу підприємств.

За своїм економічним змістом і призначенням необоротні активи відносяться до господарських засобів підприємства, які змінюються під впливом діяльності людини в напрямку отримання продукції, або додаткових біологічних активів. Відповідно, в процесі господарського обороту, необоротні активи використовуються як ресурсний потенціал для створення продукції, де частина їх вартості переходить на новостворену продукцію у вигляді амортизаційних відрахувань. Отриманий прибуток від реалізації продукції підлягає розподілу, а частина коштів направляється на відтворення необоротних засобів. Таким чином відбувається процес обороту капіталу, в якому необоротним активам відведена особлива роль у процесі господарської діяльності підприємств. Отже, визначення «необоротні активи» є не досить коректним стосовно тих об'єктів, які він об'єднує.

Застаріла, енерго- та матеріаломістка технологія, а також зношені виробничі потужності обумовлюють низьку конкурентоспроможність вітчизняної продукції як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Зношені основні засоби не дають змоги підприємствам конкурувати зі світовими лідерами, особливо це стосується підприємств у сільськогосподарському виробництві, хімічній, енергетичній та інших галузях народного господарства. Зношення основних засобів у цих галузях давно перевищило нормативне значення, що є причиною їх низької продуктивності праці.

Отже, необоротні активи підприємств потребують ефективної та виваженої політики управління. Метою управління необоротними активами є визначення форм і методів фінансового управління ними в процесі здійснення різних фінансових операцій.

Основними завданнями управління необоротними активами є:

- визначення можливих форм оновлення основних виробничих засобів на простій та розширеній основі;
- визначення потреби в необоротних активах для збільшення обсягів виробництва;
- забезпечення ефективного використання раніше сформованих та нововведених основних засобів та нематеріальних активів;
- формування необхідних фінансових ресурсів для відтворення необоротних активів та оптимізація їх структури.

Політика управління необоротними активами являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає в забезпеченні своєчасного їхнього відновлення і високої ефективності використання. Ефективне управління необоротними активами на підприємстві, окрім підвищення конкурентоспроможності, дає змогу створити потужну основу для діяльності підприємства та умови для ефективного його розвитку в майбутньому.

Підвищення ефективності управління необоротними активами підприємств має здійснюватися на постійній та систематичній основі за рахунок впровадження системи моніторингу. Основне призначення якої полягає в вивченні, узгодженні та корегуванні поточних потреб щодо необхідності реалізації процесу їх формування та відтворення, а також фінансових можливостей підприємства щодо його забезпечення на основі чітко розробленого інструментарію прийняття управлінських рішень.

Моніторинг управління формуванням та відтворенням необоротних активів повинен здійснюватися за кінцевими результатами звітного періоду – року, що обумовлено періодом освоєння необоротних активів у виробничому процесі. На базі отриманої інформації про стан реалізації процесу формування та відтворення, слід розробляти заходи щодо забезпечення або підвищення ефективності управління ними на підприємстві.